

РОЗДІЛ 3 СУЧАСНА ОСВІТНЯ ПІДГОТОВКА ТА НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ГЛАВА 3.1. ОСВІТНЯ ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Падалка О.С., д.п.н., професор, чл-кор НАПН України,
*завідувач кафедри економіки освіти НПУ імені
М.П.Драгоманова*

Радченко В.В., к.е.н., професор,
*професор кафедри економіки освіти НПУ імені
М.П.Драгоманова*

Реформування вітчизняної системи вищої освіти зумовлює конкретні зміни навчання в університеті на всіх рівнях: програм, змісту, форм і технологій навчання, організації контролю за якістю навчання. Сучасна стратегія перезавантаження нової парадигми розвитку освіти має забезпечити ефективну взаємодію функціонування системи неперервної освіти, підготовку конкурентоспроможних фахівців європейського рівня, бути інноватором нової філософії освітньої політики держави та отримати економічні та соціогуманітарні переваги у трансформаціях глобалізованого світу.

Сучасний розвиток європейського суспільства супроводжується серйозними викликами. Так, глобалізація призводить до посиленої конкуренції між європейськими та світовими економіками. Технологічна революція спричинює кардинальне переструктурування самих засад економіки, що змінює вимоги до професійних характеристик робочої сили на ринках праці.

У сфері праці відбувається два типи масштабних змін. З одного боку – це реальна революція у використанні засобів виробництва. Ознакою технологічного перевороту стали автоматизація та роботизація виробництва, кіберфізичні системи, біотехнології, інтерактивна енергетика, штучний інтелект, смарт обчислення, квантові технології, мережева економіка, 3-Д друк. Застосування подібних технологій зумовлено цифровізацією реального сектору економіки, зміну звичних бізнес моделей, розповсюдження роботи на платформах. Як наслідок, відбувається модернізація соціально-

трудових відносин в суспільстві, поширюється дистанційна зайнятість, створюються «цифрові робочі місця». З іншого боку – відбуваються кардинальні зміни в людському факторі виробництва, виникає нова категорія суб'єктів ринку праці – «смарт працівники». Особливістю використання праці стає гнучкість, мобільність, швидке оновлення знань, зміна суб'єктивно-об'єктивних відносин управління, розвиток творчої саморганізації в трудових процесах.

Світовим трендом, обумовленим швидкістю і нестабільністю технологічних змін, стало скорочення життєвого циклу компаній в середньому до 10-30 років, а в малому бізнесі – до 5-10 років. Іншими причинами слугують різке зростання конкуренції на внутрішніх та зовнішніх ринках, а також низька інноваційна культура. Паралельно з цим скорочується життєвий цикл професій. Так ще 20 років тому не існувало 10 сучасних затребуваних професій і тільки в останні 5 років виникає низка професій, пов'язаних з діяльністю у соціальних мережах. Слід зазначити закономірну руйнацію робочих місць, до половини яких зникне у найближчі 20 років. Понад 35% теперішніх робочих навичок зникне безповоротно, проте процес їх заміщення відбувається з певним лагом, що може масштабувати безробіття та економічну неактивність населення.

Спеціалісти прогнозують, що професії найближчого майбутнього включатимуть такі як Учитель, Естетист, Аналітик автотранспорту, Спеціаліст із сонячних технологій, Шкільний дієтолог, Ренатуралізатор, Персональний веб-менеджер, Міський фермер, Аудитор екосистем, Консультант з питань роботів, Дизайнер ігрофікації, Інженер 3-Д друку. Швидке оновлення професій висуває на перший план рішучі зміни у сфері підготовки та перепідготовки працівників. Зростає роль тренінгів, короткочасних циклів навчання та перенавчання з помітним вмістом практично-орієнтованих знань. Тренінги стають не тільки засобом нарощення потрібних компетенцій, але й методом оцінювання актуальних якостей працівника: критичного мислення, комунікабельності, креативності.

Цифрові технології здатні багатократно підвищити ефективність виробництва за рахунок економії часу, зниження собівартості, спрощення фінансових операцій, розвитку безпосередніх контактів між власниками, працівниками та клієнтами, відкритості і доступності ринку. Саме завдяки цифровізації стає можливою демократизація і децентралізація економіки,

Актуальним завданням трансформації української освіти для поточного етапу її еволюції є два повернення, а саме:

- економіки в систему підготовки вчителів усіх спеціальностей,
- економіки в загальну шкільну освіту.

Актуалізацію цих повернень спричинив псевдо-новий підхід, реалізація якого втілювалася у вилучення економічної освіти з програм підготовки вчителів та з переліку обов'язкових для вивчення дисциплін в школі. Псевдо-новим такий підхід є тому, що дійсна реформація змісту освіти як інструменту побудови громадянського суспільства відбувалась в інший спосіб. Тоді, коли економіка та інші дисципліни причетні до формування світогляду, імплементавались в систему української освіти. Згодом вивчення економіки здійснюється в руслі ширшої негативної тенденції, яку ми називаємо «дегуманізацією». Під «дегуманізацією» розуміємо позбавлення можливості отримати необхідні компетентності для формування людини як громадянина своєї країни.

З огляду на унікальний вплив, який має вчитель саме як виховник він і сам, за суттю своєї діяльності, покликаний бути правдивим громадянином своєї країни й формувати нових громадян. Природнича або інша спеціалізація вчителя при цьому не може бути контраргументом щодо його участі у зазначеному процесі. Формування компетентності, необхідні громадянину, формуються, принаймі, чотирма дисциплінами з умовною об'єднуючою назвою «блок загальної громадянської підготовки», до якого належать:

- вітчизняна історія,
- культурологія,
- право,
- економіка.

Існують два незаперечні аргументи на користь необхідності певних складників освітніх програм:

- успішний релевантний досвід інших країн, щодо впровадження якого немає обґрунтованих застережень,
- потреба свого суспільства, спільнот та громад.

Надзвичайно вагомим в обґрунтуванні формування та реалізації нової парадигми економічної освіти в Україні є зосередження зусиль на наукових дослідженнях сучасного етапу розвитку суспільства, з'ясування особливостей цього етапу.

Життя показало, що сліпе перенесення форм і механізмів функціонування ринкової економіки на наш ґрунт не дає бажаних результатів. Особливо тоді, коли за новими рекомендаціями приховуються власні (приватні) інтереси іноземного капіталу. Ми

вже говорили про «нав'язану» нам неоліберальну модель як основну схему економічного розвитку, що призвело до розбалансування національної економіки, її олігархізації, послаблення регулюючої ролі держави, а в кінцевому рахунку, втрати економічного суверенітету країни.

Потреби інноваційного розвитку нашої економіки зумовили обґрунтування іншої моделі ринкових перетворень, побудованих, насамперед, на основі висновків кейнісіанської теорії. Саме з урахуванням цієї теорії мали б здійснювати в країні приватизацію, проводити розв'язання земельних проблем, встановлення економічних зв'язків з іноземними партнерами, розбудову соціальної сфери тощо. Такі теоретичні знання мають бути покладені в основу складання державних стандартів і навчальних програм з економічної освіти.

Наша молодь та інші освітоздобувачі мають вивчати дійсні економічні закономірності (закони), в яких відображається сучасний інноваційний розвиток, сучасний прогрес, а не теоретичні концепції, що виражають потреби ринкової економіки часів Адама Сміта, а тепер обґрунтовуються зарубіжними економістами як такі, що, наче, відповідають нашим потребам, а, насправді, спричиняють відставання країни в економічному, технічному і соціальному прогресі і закріплюють за нею статус колоніальної країни. Ми маємо виконувати вимогу ст.6 Закону України «Про освіту» (2017р.) , а саме: « Забезпечити науковий характер освіти».

У числі заходів по формуванню і реалізації нової парадигми економічної освіти велике значення має поглиблення досліджень в частині обґрунтування функцій і цілей економічної освіти. Відповідно до сучасних освітніх стандартів великого значення надається компетентнісному підходу до визначення завдань та оцінки кінцевих результатів навчання. Проте зміст фахових компетентностей, що закладений у державних стандартах, обходить основне – уміння пізнавати і використовувати економічні закони розвитку суспільства. Без знання економічних законів, механізму їх дії і використання, науковий рівень економічної практики знижується і сама економічна діяльність здійснюється хаотично, з масою помилок.

У сучасній парадигмі економічної освіти широке коло економічних інтересів часто зводиться до набуття умінь реалізувати підприємницькі інтереси. Цим звужується предмет економіки як науки, який досліджує все коло економічних відносин суспільства.

Торкаючись змісту нової парадигми економічної освіти маємо зазначити і те, що в ній недостатньо приділяється уваги вивчення учнями, студентами історії економічних знань, історії розвитку світової економіки, проблем сучасного світового господарства та місце в ньому економіки України. Це має бути враховано при розробці нових державних стандартів та навчальних програм з економічної освіти. Цілий ряд інших проблем має вирішувати наша держава, місцеві органи влади, а також громадськість, щоб впроваджувати в життя і створювати нову платформу для формування та реалізації нової парадигми економічної освіти.

У ХХІ столітті економічна політика у переважній більшості країн світу, розвиток яких ґрунтується на принципах демократії та ринкової економіки, як орієнтир, враховує перехід до політики сталого економічного розвитку, що комплексно поєднує у собі економічні, соціальні та екологічні складові. Сталий економічний розвиток сприяє розвитку «зеленої економіки», ставить за мету подолання бідності, голоду, гарантує розвиток і доступність для людини освіти, задіяння міжнародного економічного співробітництва для вирішення глобальних проблем людства.

Драйвером економічного розвитку стає інтелектуальний капітал та високі технології, а тому економічна політика України має відповідати стратегічним пріоритетам та цілям сталого розвитку.

Вивчення студентами політики сталого економічного розвитку є надзвичайно важливим для всіх громадян України. А відсутність системних знань про закономірності дій об'єктивних економічних законів та закономірностей розробки і впровадження економічної політики часто призводять до негативних наслідків – від непродуктивної розтрати обмежених ресурсів розвитку, занепаду національної економіки, масового банкрутства підприємств, збільшення безробіття, зростання стратифікації населення за доходами – до соціальної дестабілізації у суспільстві та зростання соціальних протестів, втрати країною зовнішніх ринків збуту та інше. А знання про економічну політику та її складові дають майбутнім фахівцям компетенції розуміння еволюції, модифікації та зміни економічної політики в інтересах сталого та стабільного суспільного розвитку.

Реформування вітчизняної системи вищої освіти у контексті європейського освітнього простору зумовлює конкретні зміни на всіх рівнях: програми, змісту, форм і технологій навчання, організації контролю навчання.

Програма навчання, як відомо, має складатися відповідно до кінцевої мети. Проте, добре відомо, що різні види професійної діяльності, навіть підготовка майбутніх фахівців одного профілю, передбачають неоднакове використання навчального навантаження, як наприклад, українськими та польськими освітніми закладами.

Характерні для сучасного етапу інформатизаційної сфери диференціація науки і поглиблення спеціалізації зумовлюють більш чітку експлікацію мети фахової освіти у вузі – формування фахової культурної компетенції студента в її професіональному варіанті (фахова професійна комунікативна компетенція), яка заснована на двох основних циклах – доступеневому та післяступеневому. Доступ до другого циклу буде вимагати успішного завершення першого циклу навчання тривалістю не менше трьох років (у європейських країнах навчання бакалаврського циклу складає три роки, в Україні – чотири роки). Ступінь, що присуджується після першого циклу (бакалавр), повинен бути затребуваним на європейському ринку праці як кваліфікація відповідного рівня. Другий цикл спрямований на отримання ступеня магістра (європейська освітня програма передбачає два роки навчання, українська – один рік), і/або доктора, як прийнято в багатьох європейських країнах.

Національний стандарт, як відомо, включає такі складові, як освітньо-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійні програми та єдину систему оцінювання якості вищої освіти за певними напрямками.

Тому одним із першочергових завдань підвищення ефективності професійної освіти, її відповідності європейським стандартам є розробка навчальних програм та навчальних планів для бакалаврів та магістрів різних спеціальностей, розробка критеріїв визначення рівнів фахової підготовки на кожному етапі навчання відповідно до ступеня, що набувається.

Із часу поглиблення освітніх відносин між Україною та Європейським союзом вітчизняна методика навчання у ВНЗ почала більш демократично ставитись до розробок зарубіжних методистів і динамічніше переймати їх досвід. Однак, аналіз наукових досліджень, програм навчання, узагальнений досвід викладання у вузі свідчить про те, що калькулювання назв курсів на європейський зразок неможливе без глибокого переосмислення перебудови освітнього процесу в залежності від мети навчання кожного курсу, розробки відповідних навчальних матеріалів.

Існують також проблеми теоретико-методологічного, науково-методичного, навчально-організаційного характеру, зумовлені роздільністю навчальних програм для конкретних факультетів і спеціальностей, кількістю навчальних годин, передбачених програмою для аудиторної і самостійної роботи, структурою та тривалістю курсів.

З метою уніфікації структури професійної освіти, інтеграції потреб у одержанні професійної освіти на різних рівнях, які є валідними у європейському просторі, розробка оптимальної моделі багаторівневого навчання при введенні європрограм потребує перш за все ретельного аналізу проблем і особливостей навчання, обґрунтування підходів до розроблення і удосконалення системи професійної освіти в нових умовах навчання, тобто, більш чітка експлікація мети навчання для кожної окремої спеціальності, уточнений перелік комунікативних навичок і вмінь, змісту навчання.

Входження національної освіти в європейський освітній простір вимагає також синтезу дисциплінарних знань, тому майбутні фахівці повинні вміти користуватись апаратом фахової підготовки в інтегрованому зв'язку з іншими дисциплінами, що стане підґрунтям і засобом вирішення завдань у професійній діяльності.

Основними зв'язками, звичайно, виступає координація взаємозв'язку з професійно орієнтованими дисциплінами. Саме ці зв'язки визначатимуть основний зміст навчання та базис фахового професійного спрямування.

На жаль, необхідно констатувати, що інформації та знанням також властива здатність морально старіти, що може зменшувати їх суспільну цінність. У сфері освіти швидке «старіння знань» має особливе значення. Професійна освіта, на нашу думку, завжди повинна орієнтуватися на конкретні вимоги стосовно знань і навичок працівників. На цьому рівні старіння знань, що помітно прискорюється разом зі стрімкими темпами інноваційного прогресу, вимагає постійного оновлення змісту підготовки тих знань, що передаються у процесі навчання.

Сучасна практика викладання у вищих навчальних закладах освіти свідчить про те, що вирішити проблеми підвищення якості освіти, її відповідності європейським стандартам неможливо без переосмислення засад процесу самого навчання. Зміни охоплюють практично всі елементи педагогічної системи, і в першу чергу, характер взаємодії студент-викладач. Викладач все частіше з організатора навчальної роботи перетворюється на своєрідного і

часто непомітного помічника студента. Така практика та власний викладацький досвід має позитивний ефект, особливо у роботі зі студентами четвертого (бакалаврського) та магістерського курсів, які мають вищий фаховий рівень підготовки.

Вплив на студентів може значною мірою визначатися не тільки особистими та професійними навичками педагога, а й педагогічними технологіями, що містять певний концептуальний підхід, формами та методами навчального процесу. Отже, зміна ролі викладача у навчальному процесі відбивається не тільки на відборі й організації змісту навчання, а й визначенні методів і технологій навчання. Євроінтеграційні процеси в освіті стають своєрідним каталізатором передової педагогічної теорії та практики, спрямованої на розвиток особистості студента, спроможного реалізувати свої власні освітянські проекти, студента, який прагне до самовдосконалення та неперервності навчання протягом усього життя. Процес інтеграції України в європейське економічне і політичне співтовариство розкриває інновації, переваги та проблеми впровадження інформаційних, інтерактивних, мультимедійних технологій у педагогічний дискурс при реформуванні вітчизняної освіти.

Інноваційні технології в освіті – це, насамперед, не тільки інформаційні й комунікаційні технології, що нерозривно пов'язані із застосуванням сучасних умов навчання, в яких розгортається педагогічний дискурс, а й зростання інформаційної грамотності і культури дискурсантів.

Сучасні засоби значно полегшують роботу викладача, допомагають йому подавати скоріше і у більшому обсязі необхідну інформацію своїм студентам. І все ж таки, на наше переконання, вузівського педагога із значним досвідом, його індивідуальний, а можливо, неповторний педагогічний вплив на особистість студента не можуть замінити жодні сучасні технології. У справі досягнення більш якісного навчання, глибших знань тих, хто навчається, вони не є панацеєю, а вирішальним в освітянській справі залишається викладач.

Отже, сучасна філософія перезавантаження нової парадигми розвитку освіти має забезпечити оптимальну та ефективну взаємодію функціонування системи неперервної освіти, розбудову національної освіти в умовах інтеграції її до європейського освітнього простору, перехід до виробництва нових знань, підготовку конкурентоспроможного фахівця європейського типу, бути інноватором нової філософії освітньої політики держави.

Список використаних джерел

1. Концепція «Нова українська школа», 2016р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Загальні збори НАПН України «Проблеми модернізації змісту освіти в умовах реформування української школи», 16.10.2018р.
3. «Нова парадигма економічної освіти у контексті інноваційної моделі розвитку вітчизняної освіти». *Зб. наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 185-річчю НПУ імені М.П. Драгоманова та 85-річчю кафедри економіки освіти, 21-22.11.2019р.* м. Київ. 202 с.
4. Булавенко С.Д., Падалка О.С., Шпак О.Т. Економічна культура учнів: навч. посіб. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012р. 425с.
5. Нісимчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Просвіта, 2000р. 365с. («Книга Пам'яті України»).
6. Кулішов В.В. Стратегія розвитку України в умовах глобалізації. Економічний аналіз. *Збірник наукових праць ТНЕУ.* Тернопіль, 2019р. 12с.
7. Падалка О.С., Каленюк І.С. Економіка освіти та управління : навч. посіб. Київ: Педагогічна думка, 2017 р. 203с.
8. Єщенко П.С. Пошук нової моделі соціально-економічного розвитку – пріоритетне завдання суспільних наук. *Економічна теорія – 2018р.* - №4- 35-56с.
9. Радіонова І.Ф. Нові підходи та традиційні змісти: економіка в системі підготовки вчителів для громадян. *Зб. наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції присвяченій 185-річчю НПУ імені М.П. Драгоманова та 85-річчю кафедри економіки освіти, 21-22.11.2019.* – 131-135с.
10. Падалка О.С., Радченко В.В., Бицюра Ю.В. Економічна освіта в Україні: сучасний стан та завдання в контексті пошуків нової моделі в умовах ринкових перетворень. *Географія та економіка в рідній школі.*, 2020р. №5. 2-11с.